

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
VEZETŐ-ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI INTÉZET

ÁRVA ZSUZSANNA

Oktatáspolitikai, oktatásirányítás

Budapest, 2014

A tananyag az ÁROP-2.2.19-2013-2013-0001 Elektronikus képzési és távoktatási anyagok készítése című projekt keretében készült el.

Szerző:

© ÁRVA ZSUZSANNA

Kiadja:

© NKE, 2014

Felelős kiadó:

PATYI ANDRÁS

rektor

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ufp.gov.hu

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai
Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tartalom

I. Az oktatás fejlődése	4
A közoktatás magyar története és fejlődése	4
Önellenőrző kérdések	6
II. Az oktatáshoz való jog	7
1. Az oktatáshoz való jog a nemzetközi egyezményekben	7
2. Az oktatás alkotmányi szintű szabályozása	8
Önellenőrző kérdések	9
III. A közoktatás – köznevelés törvényi szabályozása	10
1. A köznevelés közfeladatai, a feladatellátásra kötelezettek	10
2. Köznevelési intézmény alapítása és fenntartása	10
3. Tankötelezettség	11
4. A köznevelési intézmények	11
a. A köznevelési rendszer intézményei	11
b. A köznevelési intézmények jogállása	12
c. A tanulói, mint közintézeti jogviszony	13
d. A köznevelés állami irányítása	14
Önellenőrző kérdések	15
IV.A felsőoktatás	16
b. Felsőoktatási intézmény létesítése	16
c. A felsőoktatási intézmény jogállása	16
d. A képzés rendszere	17
e. A hallgatói jogviszony	17
f. A felsőoktatás szervezésében és irányításában résztvevő szervek	18
g. A fenntartói irányítás tartalma	19
Önellenőrző kérdések	20
Fogalomtár	21
Felhasznált irodalom	22

I. Az oktatás fejlődése

Az oktatásirányítás hosszú történelmi múltra tekint vissza. Az oktatással kapcsolatos feladatokat eleinte az egyházi intézmények látták el, majd a fokozatos állami felügyelet alá vonása a 17. századtól indult meg a felvilágosult abszolútizmus törekvéseivel összhangban, végül a 18. század elejétől megjelent a tankötelezettség jogszabályokba foglalása is.¹ Az állami szerepvállalás fokozatosan erősödött az eltelt időszakban: kezdetben az oktatási intézmények szabályozása jelent meg, később a felügyelet gyakorolása a szervezetek felett, majd az állam átvette az oktatási intézmények fenntartását is.²

Jelenleg az európai országokban az **állam a legfontosabb intézményfenntartó** főként a közoktatási intézmények tekintetében. Az oktatásban történő részvételt a tankötelezettség biztosítja, amelyet a nemzetközi egyezmények is garantálnak. Ennek alsó korhatára a nyugat-európai országokban 5 vagy 6 éves kor, míg a felső korlátot többnyire 16 éves korban határozzák meg.³ Az oktatással kapcsolatos feladatok ellátására az Európai Unióban a nemzeti össztermék (GDP) átlagosan 5,4 százalékát fordítják,⁴ továbbá az oktatási intézményekben való részvétel meghaladja a 90%-ot.⁵ Ennek ellenére a különbségek az egyes országok között jelentősek. Átlag feletti az oktatásra fordított kiadások aránya az olyan országokban, mint például Dánia, Ciprus, Svédország, Finnország vagy Belgium, de általánosságban érvényesül egy növekvő tendencia.

A közoktatás magyar története és fejlődése

A magyar közoktatás a 17. századig a nemzetközi tendenciáknak megfelelően egyházi irányítás alatt állt. Változást a felvilágosult abszolútizmus időszaka hozott, amikor Mária Terézia királynő 1777-ben kiadta a **Ratio educationis**⁶ című rendeletet, amely állami irányítás alá vonta a közoktatást. Ezen időponttal egy időben kezdődött meg Magyarország az oktatás közigazgatási területté válása és az állami intézményrendszer felállítása. A szabályozás hatálya az oktatás teljes területét átfogta, így a népiskoláktól kezdve egészen az egyetemekre is kiterjedt. Ugyanakkor a tankötelezettség ekkor még nem került bevezetésre, ezt csupán az első magyar népoktatási törvény az 1868. évi XXXVIII. tc.⁷ teremtette meg. A 19. század elején jöttek létre az óvodák is, amelyek közül az első Brunszvik Teréz kezdeményezésére alakult meg 1828-ban Pest-Budán. A tankötelezettség ellenére azonban ekkor még nem volt ingyenes az oktatás, ezt ugyanis csak 1908-ban vezették be,⁸ amelynek hatására jelentősen csökkent az analfabéták száma.⁹

1929-ben Klebelsberg Kunó (1875-1932) vallás és közoktatási miniszter javaslatot tett a nyolcosztályos népiskolák létrehozására,¹⁰ amely 1940-ben valósult meg.¹¹ 1935-ben tanügyi igazgatási reform keretében¹² nyolc tankerületet hoztak létre az országban, amelyek népoktatási kerületekre tagozódtak a vármegyék, illetve a törvényhatósági jogú városok területének megfelelően.

1 Istenes Mónika – Péceli Melinda: Tankötelezettségi korhatárok nemzetközi összehasonlításban. *Iskolakultúra*, 2010/4. 3.

2 Halász Gábor: Az oktatási rendszer, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001. 56.

3 Istenes – Péceli i. m. + 3. lábjegyzet + 6.

4 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Educational_expenditure_statistics [2013. május 22-i letöltés]

5 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/978-92-9201-242-7/EN/978-92-9201-242-7-EN.PDF [2013. május 22-i letöltés]

6 Magyar címe: Magyarország és a társországok átfogó oktatási-nevelési rendszere

7 A népiskolai közoktatás tárgyában 1868. évi XXXVIII. törvénycikk

8 1908. évi XLVI. tc.

9 Ficzer Lajos – Forgács Imre (szerk.): *Közigazgatási jog Különös Rész*. Budapest, Osiris, 2006. 338.

10 A polgári iskoláról szóló 1927. évi XII. tc.

11 Lásd 1940. évi XX. tc. Kelemen Elemér – Setényi János: *Az oktatási törvénykezés változásai – Hazai és nemzetközi áttekintés*. Budapest, Fővárosi Pedagógiai Intézet, 1994. 50.

12 A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. tc.

A II. világháború után 1945-ben állították fel a ma is működő **8 osztályos általános iskolákat** a korábbi népiskolák helyett, és a tankötelezettség időszakát 6-14. életévben határozták meg, majd az ezt követő időszakban a tankötelezettség felső korhatárának folyamatos emelését hajtották végre.¹³ Növekedett az óvodák száma is, bővült a szakmunkás-tanulók képzése, valamint a középfokú oktatásban résztvevők száma. Az első **egységes oktatási törvény** az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény volt, amely az óvodai neveléstől kezdve a felsőoktatásig teljes körűen szabályozta az oktatás kérdéskörét. A rendszerváltás után 1993-ban ment végbe a **köz- és a felsőoktatás szétválasztása**, amelyet a 2010 utáni jogalkotás is megőrzött.

13 FICZERE – FORGÁCS i. m.

Önellenőrző kérdések:

1. Mikor kezdődött meg az oktatás állami szabályozása?

1777-ben a Ratio Educationis című rendelet kiadásával

2. Ki volt Klebelsberg Kunó?

Vallás és közoktatásügyi miniszter

3. Mi volt a jelentősége az 1935-ben megvalósított tanügyi igazgatási reformnak?

Nyolc tankerületet hoztak létre az országban, amelyek népoktatási kerületekre tagozódtak a vármegyék, illetve a törvényhatósági jogú városok területének megfelelően.

4. Mikortól léteznek a 8 osztályos iskolák?

1945

5. Milyen jelentősebb változás történt a rendszerváltás után a jogi szabályozásban?

1993-ban külön jogi szabályozás született a közoktatás és a felsőoktatás vonatkozásában.

II. Az oktatáshoz való jog

1. Az oktatáshoz való jog a nemzetközi egyezményekben

Az oktatás - a művelődéshez való joggal együtt- a **gazdasági, szociális, kulturális jogok** közé tartozik, mint **második generációs jog**. A jog érvényesülését az állam két oldalról biztosítja. Az egyik a jogintézmény szubjektív oldala, amely az állam szempontjából tartózkodási kötelezettséget jelent az egyén jogainak biztosítása érdekében. A másik az objektív oldal, amely az állam részéről az intézményvédelem megteremtésére vonatkozik, és amely alapfeltétele valamennyi gazdasági, szociális jog érvényesítésének.

Az oktatáshoz, illetve művelődéshez való jog a nemzetközi egyezményekben is megjelenik. Már az ENSZ **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata** (1948) is tartalmazott oktatással kapcsolatos rendelkezéseket a 26. cikkben és kimondta, hogy minden személynek joga van a neveléshez. Az elemi és alapvető oktatás ingyenes és kötelező, míg a technikai és szakoktatást általánossá kell tenni, a felsőbb tanulmányokra való felvételnek pedig mindenki előtt - érdeméhez képest - egyenlő feltételek mellett nyitva kell állnia. A gyermekeknek adandó nevelés megválasztásában a szülőket elsőbbségi jog illeti meg.¹⁴

Az Európa Tanács **Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény** (1950) csak a kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkében tett említést az oktatáshoz való jogról, amely alapján senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatkörök gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz és tanításhoz való jogot.

Az ENSZ **Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** (1966) 13. cikke szerint az oktatáshoz és művelődéshez való jog az emberi méltósághoz való jog egyik megnyilvánulási formája. Az Egyezségokmány azonban kizárólag az elemi oktatással kapcsolatban mondja ki azt, hogy az mindenki számára kötelező és ingyenes. A középfokú oktatást általánossá és mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, míg a felsőoktatást teljesen egyenlő feltételekkel a képesség alapján mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni minden megfelelő eszközzel, különösen az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján. Az egyezmény külön foglalkozik azokkal, akik nem részesültek elemi oktatásban, vagy azt nem fejezték be. Számukra kiemelt lehetőséget kell biztosítani az alapfokú oktatásra. A szervezeti és személyi feltételek terén előírja az iskolai hálózat fejlesztésének előmozdítását minden szinten, megfelelő ösztöndíjrendszer kialakítását, és a tanszemélyzet anyagi életfeltételeinek állandóan javítását. A szerződő államok azt is elhatározták, hogy tiszteletben tartják a szülők iskolaválasztási szabadságát, és azt, hogy a gyermekek vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésükkel összhangban biztosítsák.

Az **Európai Unió Alapjogi Chartája** szintén említi az oktatáshoz való jogot. A Charta 14. cikke leszögezi, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz, valamint a szakképzésben és a továbbképzésben való részvételhez. A kötelező oktatásban való részvétel lehetőségét az állam köteles ingyenesen biztosítani, és meg kell teremteni a szülők azon jogát is, hogy a gyermekek számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak.

Magyarország részese több **más oktatást érintő nemzetközi egyezménynek** is, mint az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény, amelyet az 1964. évi 11. törvényerejű rendelettel hirdettek ki,¹⁵ valamint a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény, amely szintén az alapfokú oktatás kötelező és ingyenes jellegét deklarálja, míg a közép- és felsőfokú oktatással kapcsolatban a fentiekhez hasonló rendelkezéseket tartalmaz.¹⁶

¹⁴ <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=hng> [2013. május 22-i letöltés]

¹⁵ Az egyezményt az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) közgyűlése 1960. november 14. és december 15. között Párizsban tartott 11. ülésszakán fogadta el.

¹⁶ 1991. évi LXIV. törvény *Vö.SZÜDI János: Szakszerűség és hatékonyság a közoktatásban*. Budapest, Complex, 2008. 20.

2. Az oktatás alkotmányi szintű szabályozása

Az oktatáshoz való jog már az első írott alkotmányos szabályok között is szerepelt, és tartalmazza azt a 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény is, amelynek két cikke ugyancsak érinti az oktatással összefüggő kérdéseket. A **XI. cikk** (1) és (2) bekezdése szerint minden magyar állampolgárnak **joga van a művelődéshez**. A művelődéshez való jogot az állam a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. A szövegezés az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával is összhangban áll.

Az oktatáshoz való jog kapcsolódik az Alaptörvény **szülői kötelezettségeket tárgyaló XVI. cikk**éhez is. A XVI. cikk (2) bekezdése szerint a szülőknek joguk van arra, hogy megválasszák a gyermek nevelését, de e jog konkrét tartalmát további törvények határozzák meg. Ilyen például a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, amely a szülői felügyelet kapcsán tartalmaz nevelést érintő kérdéseket, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, amely szerint a szülő kötelessége a gyermek nevelése. A XVI. cikk (3) bekezdése további szülői kötelezettségeket tartalmaz, amelynek része a gyermek taníttatása is, legalább a tankötelezettség felső határáig. Ez összhangban áll a nemzeti köznevelési törvény tartalmával.

Az oktatáshoz való jog **más alkotmányos alapjogokkal** is összekapcsolódik. Ilyen a nyelvhasználat joga az oktatás nyelve tekintetében vagy a lelkiismereti és vallásszabadság, amely főként a szabad iskolaválasztás joga, valamint az oktatás világnézeti semlegessége követelménye tekintetében lényeges. Szoros összefüggés van továbbá az emberi méltóság követelményével is, amely a tanulók, a szülők és a pedagógusok jogait egyaránt érinti.

Önellenőrző kérdések:

1. Milyen típusú jog az oktatáshoz való jog?

Második generációs jog, a gazdasági, szociális és kulturális jogok egyik típusa

2. Hogyan biztosítja az állam az oktatáshoz való jog érvényesülését?

A jog érvényesülését az állam két oldalról biztosítja. Az egyik a szubjektív oldal, amely az állam szempontjából tartózkodási kötelezettséget jelent az egyén jogainak biztosítása érdekében. A másik az objektív, amely az állam részéről az intézményvédelem megteremtésére vonatkozik, és amely alapfeltétele valamennyi gazdasági, szociális jog érvényesítésének.

3. Milyen oktatáshoz való jogokat érintő egyezményeket tud említeni?

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény, Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Európai Unió Alapjogi Chartája, az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény

4. Hogyan jelenik meg az oktatáshoz való jog az Alaptörvényben?

Az oktatáshoz való jog a művelődéshez való jog és a szülői kötelezettségek keretében jelenik meg.

5. Milyen más alapvető jogokkal kapcsolható össze az oktatáshoz való jog?

A nyelvhasználat joga, a lelkiismereti és vallásszabadság és az emberi méltóság.

III. A közoktatás – köznevelés törvényi szabályozása

2012. szeptember 1-től a **nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény** váltotta fel egyes részeiben az 1993-as közoktatási törvényt. Az új törvény fokozatosan, több tekintetben „felmenő rendszerben” lép hatályba, megfelelő időt hagyva a változásokra való felkészülésre.. A köznevelési törvény részletesen meghatározza az Alaptörvényben foglalt állami feladatokat, az ingyenes és kötelező alapfokú, ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jogot, amely az érettségi megszerzéséig, illetve az első szakképzettség megszerzését biztosító első szakmai vizsga befejezéséig tart. A közoktatás ingyenes jellege az állami, települési önkormányzati fenntartású intézményekre, továbbá az állami feladatellátásban részt vevő nemzetiségi önkormányzati, egyházi és magánintézmények vonatkozásában érvényesül.

1. A köznevelés közfeladatai, a feladatellátásra kötelezettek

A törvény szerint a **köznevelési alapfeladatok ellátása állami feladat**, amely alól az **óvodai** nevelés kivételt jelent, ugyanis erről a **települési önkormányzat** intézmény alapítása és fenntartása, vagy köznevelési szerződés révén gondoskodik. A köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá egyházi vagy magánintézmény fenntartójával kötött **köznevelési szerződés** útján láthatja el. Ha az állam világnézetileg elkötelezett intézmény fenntartójával köt ilyen szerződést, akkor az olyan gyermekek számára is biztosítani kell a világnézetileg el nem kötelezett nevelés-oktatást, akiknek a szülei nem akarják világnézetileg elkötelezett óvodába, iskolába járattatni gyermeküket.

A **települési önkormányzat feladata** az új szabályok szerint az intézmények **ingó és ingatlan vagyonának a működtetése** a 3000 főt meghaladó lakosságú településeken. További feltétel, hogy az illetékeségi területén lévő intézmény a saját tulajdonában álljon, vagy azt az állami intézményfenntartó központ tartsa fenn. A települési önkormányzat a feladat ellátásához szükséges tárgyi és személyi feltételeket a saját forrásai terhére biztosítja, de ez alól felmentést is kérhet. A 3000 fő alatti települési önkormányzatok a fenntartással kapcsolatos feladatokat önként vállalhatják. A nemzetiségi önkormányzatok pedig arra jogosultak, hogy a nemzetiség által lakott településen a nemzetiséghez tartozó intézmény fenntartói jogát köznevelési szerződéssel átvegyék a települési önkormányzattól, az államtól. Az ingatlan karbantartása a működtető feladata, melybe beletartozik az épület állagának megóvása, azonban a rekonstrukciós, fejlesztési munkálatokhoz az állam pályázati úton támogatást nyújthat. Az **állami intézményfenntartó központot ingyenes vagyonkezelői jog**, illetve használati jog illeti meg az általa fenntartott köznevelési intézmény önkormányzati tulajdonban álló vagyonára vonatkozóan.

2. Köznevelési intézmény alapítása és fenntartása

Köznevelési intézményt az **állam, nemzetiségi önkormányzat, egyházi jogi személy, továbbá más szervezet vagy személy alapíthat** és tarthat fenn. Óvodát települési önkormányzat is alapíthat és fenntarthat. Az állam és a települési önkormányzatok számára alapelv a vallási, világnézeti információk tárgyilagos, sokoldalú közvetítése. Az állami fenntartású iskola 1-8. évfolyamán az **erkölcstan** oktatása kötelező, amely helyett választható egyház által szervezett **hit- és erkölcstan oktatás**. A nevelés-oktatás nyelve a magyar, nemzetiségi óvodában és iskolában részben vagy egészben a nemzetiségek nyelve, a két tanítási nyelvű iskolában pedig részben a célnyelv.

A köznevelési intézmények **jogi személynek** minősülnek, amelyek a nyilvántartásba való bejegyzéssel jönnek létre. Az alapításához szükséges az alapító okirat,¹⁷ a köznevelési közszolgálati tevékenység folytatására jogosító okirat,¹⁸

¹⁷ Egyes esetekben az állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézmény esetében szakmai alapidokumentum.

¹⁸ A köznevelési közszolgálati tevékenység folytatására jogosító okirat akkor nem szükséges, ha a fenntartó a tevékenységet jogszabály felhatalmazása alapján látja el.

továbbá a köznevelési intézmény képviselőjére jogosult személy nevének és képviselőjének jogosultságát igazoló dokumentum, valamint az állandó székhely meglétét igazoló okirat. Az alapítási szándékot költségvetési szerv esetén a törzskönyvi nyilvántartást vezető szervnél, az állami intézményfenntartó központ által fenntartott intézmény esetében az Oktatási Hivatalnál, más esetben a köznevelési intézmény székhelye szerint illetékes fővárosi és megyei kormányhivatalnál kell bejelenteni, amely a nem állami fenntartású intézmények jegyzékét vezeti.

Az intézmények fenntartását a **Klebsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK)** végzi,¹⁹ amely az oktatásért felelős miniszter irányítása alatt működő központi hivatal. Az Intézményfenntartó Központ központi szervből és területi szervekből áll, ezek járási szinten működő tankerületek és megyeközponti tankerület lehetnek.

A járási tankerület az illetékességi területén működő általános iskolák, alapfokú művészeti iskolák és gimnáziumok fenntartásával kapcsolatosan látja el a fenntartói feladatokat. A megyeközponti tankerület a saját járási illetékességi területén ellátja a járási tankerületi feladatokat, illetve illetékességi területe a szakképző iskolák, a kollégiumok, a pedagógiai szakszolgálati feladatokat ellátó intézmények, valamint a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézmények tekintetében kiterjed arra a megyére, amelynek székhelyén működik.

3. Tankötelezettség

Az iskolai nevelés-oktatásban való részvételt a tankötelezettség előírása biztosítja, mely szerint a gyermek abban az évben válik **tankötelessé, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti**, de figyelembe kell venni a gyermek konkrét fejlettségét és az életkorát is. Mindezek alapján az óvoda vezetője dönt a tankötelezettség kezdetéről. A tankötelezettség **felső korhatára tizenhat év**, de a sajátos nevelési igényű tanulók esetében ez meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a tanuló huszonharmadik életévét betölti. A tankötelezettség iskolába járással, vagy a szülő kérésére magántanulónaként teljesíthető. A tankötelezettség betartásáról a kormányhivatal gondoskodik a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleménye alapján. Mulasztás esetén óvodáskorúak vonatkozásában a jegyző jár el, míg a tankötelesek esetében a járási hivatal.²⁰

4. A köznevelési intézmények

a. A köznevelési rendszer intézményei

A köznevelési intézmények alapvető típusait meghatározza a törvény, köznevelési alapfeladatok ellátására kizárólag ezek jogosultak. Ide tartoznak az alábbiak:

- az **óvoda, a gyermek nevelését hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig végzi**. Az óvodai nevelés elveit az Óvodai nevelés országos alpprogramja határozza meg, amelynek alapján maguk készítik el a helyi pedagógiai programjukat.
- az **általános iskola alapfokú nevelés-oktatást végez nyolc évfolyamon országosan egységes követelmények szerint, és felkészít a középfokú iskolai továbbtanulásra**. A nyolcadik évfolyam sikeres elvégzése után a tanulók alapfokú iskolai végzettséget tanúsító bizonyítványt kapnak.
- a **gimnázium** négy, hat vagy nyolc évfolyammal működhet, amelynek célja az általános műveltséget megalapozó, valamint érettségi vizsgára és felsőfokú tanulmányok megkezdésére felkészítő nevelés-oktatás. A középiskola befejező évfolyamának sikeres elvégzéséről kiállított bizonyítvány középfokú végzettséget igazol.
- a **szakközépiskolák** négy középiskolai évfolyammal működő többcélú intézmények, amelyek szakmai érettségire történő felkészítés mellett a szakirányú felsőfokú továbbtanulásra és szakirányú munkába állásra is felkészítenek. Ezekben az intézményekben szakmai elméleti és gyakorlati oktatás is folyik. A tizenkettedik

¹⁹ Lásd a 202/2012. (VII. 27.) Korm. rendelet

²⁰ Az Alkotmánybíróság a szabályokat vizsgálva megállapította, hogy az óvodai nevelés összhangban áll „A Tanács következtetései (2009. május 12.) az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről (»Oktatás és képzés 2020«)” című munkaprogramban foglaltakkal, amely szerint a későbbi oktatás sikeressége akként növelhető, hogy 2020-ig a négyéves kor és a kötelező általános iskolai oktatásba lépési életkor közötti gyermekek legalább 95%-ának részt kell vennie a kisgyermekkorai nevelésben.” 3046/2013. (II. 28.) AB határozat ABH 2013. 5. 251-261.

évfolyam elvégzését követően lehetőség van az Országos Képzési Jegyzék szerinti szakmai vizsgára felkészülni és a művészeti szakközépiskolákban párhuzamos emellett oktatás is folyhat.

- a **szakiskolák** rendszerint három, valamely szakképesítés megszerzéséhez szükséges közismereti képzést és szakmai elméleti és gyakorlati oktatást magában foglaló szakképzési évfolyammal rendelkeznek. A szakmai vizsga letétele után a tanuló két év alatt középiskolában készülhet fel az érettségi vizsgára. Ezekbe az intézményekbe a tanuló alapkörű iskolai végzettség hiányában is felvehető, ha a tizenhatodik életévét betöltötte és a szakiskolában szervezett Köznevelési Hídprogram szerinti tanévet teljesítette.²¹
- az **alapkörű művészeti iskola** legalább hat és legfeljebb tizenkét évfolyamon folytat képzést. Feladata a művészi képességek kibontakozása, a művészi tehetségek fejlesztése, és igény esetén szakirányú továbbtanulásra történő felkészítése.

Lehetőség van **többcélú intézmény** létrehozására is, ahol több különböző típusú köznevelési intézmény feladatait látják el. Ilyen például az egységes óvoda-bölcsőde, egységes iskola vagy összetett iskola.

A **pedagógiai szakszolgálatok** a szülő és a pedagógus nevelő munkáját, valamint a nevelési-oktatási intézmény feladatainak ellátását segítik, míg a **pedagógiai szakmai szolgáltatások** a nevelési-oktatási intézmények, fenntartóik, valamint a pedagógusok munkáját segítik.

A köznevelési intézmények közé tartoznak továbbá a **gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézmények** és **konduktív pedagógiai intézmények**, amelyek sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat látnak el. Ezekbe a tanulók szakértői bizottság véleménye alapján vehetők fel.

A kollégium nevelési-oktatási intézmény, amely az iskolai tanulmányok folytatásához szükséges feltételeket biztosítja annak érdekében, hogy a tanuló a lakóhelyétől távol is érvényesíthesse az iskolaválasztáshoz való jogát.

b. A köznevelési intézmények jogállása

A köznevelési intézmények mint **közintézetek szakmailag önállóak**. Szervezetükkel és működésükkel kapcsolatosan önállóan járnak el az olyan ügyekben, amelyet jogszabály nem utal más hatáskörébe.

A szakmai irányítástól elválik a **fenntartói irányítás**, amelynek tartalmát a törvény határozza meg. Ide tartoznak az alábbiak:

- a) döntés a köznevelési intézmény létesítéséről, gazdálkodási jogköréről, átszervezéséről, megszüntetéséről, tevékenységi körének módosításáról, fenntartói jogának átadásáról;
- b) a köznevelési intézmény nevének megállapítása,
- c) költségvetés meghatározása,
- d) az adott nevelési évben indítható csoportok, osztályok számának meghatározása;
- e) ellenőrzés,
- f) a köznevelési intézmény vezetőjének megbízása, kinevezése, a megbízás visszavonása, munkáltatói jogok gyakorlása;
- g) a köznevelési intézmény tantárgyfelosztásának, továbbképzési programjának jóváhagyása;
- h) a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programjában meghatározott feladatok végrehajtásának, a pedagógiai-szakmai munka eredményességének értékelése;
- i) a pedagógiai program, a házirend, valamint a SZMSZ ellenőrzése.

21 A Köznevelési Hídprogramok célja, hogy segítséget nyújtsanak a tanulóknak a középfokú nevelés-oktatásba, szakképzésbe való bekapcsolódáshoz, vagy a munkába álláshoz, valamint az önálló életkezdéshez szükséges ismeretek megszerzéséhez. A Híd I programba az a tanköteles korú tanuló vehető fel, aki alapkörű iskolai végzettséggel rendelkezik, ám középfokú iskolába nem nyert felvételt. A Híd II programba pedig a tanköteles, de alapkörű iskolai végzettséggel nem rendelkező tanuló jelentkezhet, aki legalább hat általános iskolai évfolyamot sikeresen elvégzett. Nektv. 14. §

Az intézményt érintő legfontosabb döntésekhez a fenntartónak be kell szereznie az intézmény alkalmazotti közösségének, az óvodaszéknek, az iskolaszéknek, a szülői szervezetnek, és a diákönkormányzatnak a **véleményét**.

Az intézmények működését az **intézményi szabályzatok** tartalmazzák. Ide tartozik a szervezeti és működési szabályzat, a házirend, valamint a pedagógiai program.

A **szervezeti és működési szabályzat** az intézmény működését, belső és külső kapcsolatait rendezi.

A **házirend** a tanulói jogok gyakorlásának, a kötelezettségek végrehajtásának módját és az elvárt viselkedés szabályait tartalmazza, de nem terjed ki a tanulmányi kötelezettségek teljesítésének rendjére. Ezeket a szakalkalmazotti értekezlet fogadja el, de kikéri az óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék, továbbá az iskolai vagy a kollégiumi diákönkormányzat véleményét is.

A **pedagógiai program** a nevelő-oktató munka rendjét határozza meg, amelyet a nevelőtestület fogad el, és az intézményvezető hagy jóvá. Az iskola pedagógiai programjának a része a kerettanterv adaptációjával készült helyi tanterv.

A köznevelési intézmények belső igazgatása körébe tartoznak a **tanulók közösségei**. Ide tartozik a diákkör, amely a nevelés-oktatással összefüggő közös tevékenységek megszervezésére vonatkozik, valamint a diákönkormányzat, amely a diákkörök és a tanulók érdekeinek képviselőjére hozható létre.

A köznevelési intézményekben foglalkoztatott **pedagógusok** általában közalkalmazottak, az egyházi és magánintézmények esetében munkaviszonyban alkalmazottak, kivételes esetben pedig megbízási jogviszonyban óraadók. A köznevelési törvény a pedagógusok számára pedagógus előmeneteli rendszert határoz meg. Az **intézményvezetők**-re sajátos szabályok vonatkoznak ugyanis kiválasztásuk nyilvános pályázat útján történhet, amely akkor mellőzhető, ha az intézményvezető ismételt megbízásával a fenntartó és a nevelőtestület egyetért. Az állami intézményfenntartó központ által fenntartott intézmény vezetőjét az oktatásért felelős miniszter bízza meg öt évre, míg a más állami fenntartású köznevelési intézmények, továbbá az egyházi és magánintézmények esetében a miniszter egyetértést gyakorol.

A **nevelőtestület** a nevelési-oktatási intézmény legfőbb tanácskozó és döntéshozó szerve, amely az intézmény vezetőjéből és az intézmény által alkalmazott pedagógusokból áll. Hatáskörébe a nevelés-oktatással kapcsolatos és az intézmény működését érintő ügyekben a döntéshozatal, a véleményezés és a javaslatétel tartozik, valamint az éves munkaterv, a továbbképzési program és a házirend elfogadása.

Intézményen belüli egység a **szakmai munkaközösség**, amelyet legalább öt pedagógus hozhat létre, és amely az intézmény szakmai munkájának irányításában, tervezésében, szervezésében és ellenőrzésében vesz részt. **További szervezetek** lehetnek a szülői szervezetek, amelyek a szülők jogai érvényesítését segítik, az iskolaszék, amely paritásos testületként az iskolákban hozható létre a nevelő-oktató munka segítésére, a nevelőtestület, amely a szülők és a tanulók, az intézményfenntartók, továbbá az intézmény működésében érdekelt más szervezetek együttműködését mozditja elő. Az intézményi tanács szintén a helyi közösségek érdekeinek képviselőjére jön létre.

c. A tanulói, mint közintézeti jogviszony

A tanuló, illetve az óvodás a köznevelési intézménnyel közintézeti jogviszonyban áll. Az **óvodai felvételtől** az óvoda vezetője dönt. A felvétel jelentkezés alapján történik és folyamatos, illetve a gyermek harmadik életévének betöltése után vehető fel. Ha a jelentkezők száma meghaladja a felvehető gyermekek számát, az óvodavezető bizottságot szervez, amely javaslatot tesz a felvételre. Jelenleg a közoktatási törvény szerint ötéves kortól kötelező napi négy óra óvodai nevelés, ezt a köznevelési törvény még nem hatályos része hároméves kortól teszi majd kötelezővé.

A tanuló az iskolával **tanulói jogviszonyban** áll. A tanulói jogviszony felvétel (vagy átvétel) útján keletkezik. A felvétel szintén jelentkezés alapján történik, arról az intézményvezető dönt és a beiratás napján jön létre. Az általános iskola köteles felvenni, átvenni azt a tanköteles tanulót, akinek lakóhelye a körzetében található. A **felvételi körzeteket** a kormányhivatal határozza meg. A középfokú iskola és a kollégium azonban maga állapíthatja meg a jogviszony létesítésének a tanulmányi feltételeit. **Megszűnik a tanulói jogviszony**, ha a tanulót másik iskola átvesszi, vagy az adott intézmény utolsó évfolyamának elvégzéséről szóló bizonyítványt kiállítják, illetve ha a már nem tanköteles tanuló írásban bejelenti, hogy kimarad. Megszüntethető továbbá a jogviszony fizetési hátralék miatt, de

ez nem alkalmazható tanköteles, illetve hátrányos helyzetű tanulóval szemben, valamint igazolatlan mulasztás miatt is, de ez szintén nem alkalmazható tanköteles korú tanulóval szemben. Megszűnhet továbbá a jogviszony kizárásról rendelkező fegyelmi határozattal, valamint az iskola egyoldalú nyilatkozatával, ha a nem tanköteles tanuló ugyanannak az évfolyamnak a tanulmányi követelményeit második alkalommal nem teljesítette. (Fontos megjegyezni, hogy a tankötelezettség megszűnése önmagában még nem jelenti a tanulói jogviszony megszűnését is!)

A tanulói jogviszony keretében a vétkes és súlyos köteleességszegés esetén a tanulóval szemben **fegyelmi eljárás** indítható, míg jogellenes károkozás esetén **kártérítési** kötelezettség keletkezik. A fegyelmi büntetést a nevelőtestület állapítja meg, amelynek megállapításánál a tanuló életkorát, értelmi fejlettségét, az elkövetett cselekmény súlyát figyelembe kell venni.

d. A köznevelés állami irányítása

A köznevelés állami irányításában több szerv is részt vesz. A **Kormány** készíti elő a köznevelésre vonatkozó törvényi szabályozást és elfogadja a Nemzeti alaptantervet.²²

A köznevelés ágazati irányítását az **oktatásért felelős miniszter** végzi, amely kiterjed valamennyi köznevelési tevékenységre és intézményre. A miniszter az Oktatási Hivatal közreműködésével gondoskodik a nevelési-oktatási intézményekben folyó pedagógiai munka országos, térségi, megyei, fővárosi szintű szakmai ellenőrzéséről, értékeléséről és felügyeli a köznevelés információs rendszerének (a továbbiakban: KIR) működését. A miniszter dönt az állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézmény létesítéséről, átszervezéséről, megszüntetéséről, tevékenységi körének módosításáról, továbbá kinevezi és felmenti az oktatási jogok biztosát. Kidolgozza a köznevelés stratégiáját, működteti az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés rendszerét (tanfelügyelet), és kidolgozza a nevelési-oktatási programokat.

A miniszter feladatait főként az **Oktatási Hivatalon** és az állami intézményfenntartó központon keresztül látja el. Az Oktatási Hivatal az oktatásért felelős miniszter irányítása alatt álló központi hivatal,²³ mely feladatait országos illetékességgel látja el, területi szervei nincsenek. A hivatal a miniszter feladatai mellett hatósági nyilvántartást vezet, valamint a KIR²⁴ rendszerrel kapcsolatos adatkezelést végzi.

Az Oktatási Hivatal másodfokú hatóságként jár el a fővárosi és megyei kormányhivatal által hozott elsőfokú döntések elleni fellebbezések kapcsán. A jogszabály külön meghatározza az Oktatási Hivatal közneveléssel, felsőoktatással, valamint a köznevelési és felsőoktatási ágazati információs rendszerek működtetésével kapcsolatos feladatait, ezen kívül a hivatal ekvivalencia- és információs központként is működik a végzettségek elismerése során.

A fővárosi, megyei kormányhivatalok szintén részt vesznek a köznevelés irányításában. Hatósági ellenőrzés keretében vizsgálhatják a jogszabályi feltételek betartását. Szabálytalanság esetén felhívják a köznevelési intézmény vezetőjét a szabálytalanság megszüntetésére, és tájékoztatják az intézmény fenntartóját. Eljárást kezdeményezhetnek a nem állami, nem önkormányzati fenntartású intézmények esetén is, továbbá felügyeleti bírságot is kiszabhatnak, valamint bírósági eljárást kezdeményezhetnek. A területi kormányhivatal jogosult arra, hogy a szülő kérelmére megállapítsa az óvodai felvétel, a tanulói jogviszony, a kollégiumi tagsági viszony létrejöttét, ha hatósági ellenőrzés keretében megállapítják, hogy sérült az egyenlő bánásmód követelménye. Közreműködhetnek továbbá a köznevelési intézmény pedagógiai-szakmai, törvényességi, illetve hatósági szempontból történő ellenőrzésében.

22 Lásd a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet

23 Oktatási Hivatal szervezetét és jogállását a 121/2013 (IV. 26.) Korm. r. szabályozza

24 A KIR rendszert a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. r. szabályozza, amely egy országos, elektronikus nyilvántartási és adatszolgáltatási rendszer. Ebben tartják nyilván a köznevelési intézmények és azok fenntartóinak közérdekű adatait és közérdekből nyilvános adatait, a gyermek, a tanuló, az alkalmazott és az óraadó személyes adatait, a köznevelési intézmény fenntartásával kapcsolatos pénzügyi és gazdálkodási adatokat, valamint más jogszabályban meghatározott adatokat

Önellenőrző kérdések:

1. Mi a KLIK?

A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ az oktatásért felelős miniszter irányítása alatt működő központi hivatal. A KLIK központi szervekből és területi szervekből áll, ezek járási szinten működő tankerületek és megyeközponti tankerület lehetnek.

2. Mettől meddig tart a tankötelezettség?

A tankötelezettség abban évben kezdődik, amelyben a gyermek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, és a tanuló tizenhatodik életévének betöltéséig tart.

3. Melyek a köznevelési rendszer intézményei:

Óvoda, általános iskola, gimnázium, szakközépiskola, szakiskola, alapfokú művészeti iskola, gyógypedagógiai intézmény, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény, kollégium, pedagógiai szakszolgálati intézmény, pedagógiai-szakmai szolgáltatást nyújtó intézmény

4. Milyen szervek vesznek részt a köznevelés állami irányításában?

A Kormány, az oktatásért felelős miniszter és az Oktatási Hivatal

5. Milyen alapvető intézményi szabályzatok vannak a köznevelési intézményekben?

szervezeti és működési szabályzat, házirend, valamint pedagógiai program

IV.A felsőoktatás

A felsőoktatás szabályait a **nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény** tartalmazza. A törvény a Kormány Nemzeti Együttműködési Programjával és a Nemzeti Reformprogramjával összhangban újraszabályozta a felsőoktatás területét. A törvény fő célja, a felsőoktatás színvonalának emelése, a versenyképes tudás átadásához és megszerzéséhez szükséges feltételrendszer megteremtése, az Alaptörvény X. cikk (3) bekezdése által meghatározott keretek között a nemzeti felsőoktatási intézményrendszer működésének biztosítása.

a. A felsőoktatási intézmény fogalma

A törvény meghatározza a **felsőoktatási intézmény fogalmát**. Ennek alapján a felsőoktatási intézmény **az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység, mint alaptevékenység folytatására létesített szervezet**. Az oktatási alaptevékenység magában foglalja a felsőoktatási szakképzést, alapképzést, mesterképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést. Ilyen tevékenységeket kizárólag felsőoktatási intézmény folytathat. A felsőoktatás rendszerének működtetése az állam, a felsőoktatási intézmény működtetése a fenntartó feladata.

b. Felsőoktatási intézmény létesítése

Felsőoktatási intézményt a **törvényben meghatározott szervezetek alapíthatnak** önállóan vagy más jogosulttal együttesen. Ide tartozik a magyar állam, az országos nemzetiségi önkormányzat, az egyházi jogi személy, a Magyarországon területén székhellyel rendelkező gazdasági társaság, valamint a Magyarországon nyilvántartásba vett alapítvány, közalapítvány vagy vallási tevékenységet végző szervezet. Az alapítói jogokat gyakorló szervezet minősül fenntartónak, aki az alapító okirat elfogadásáról és módosításáról dönt. Az alapító okirat minimális tartalmát a felsőoktatási törvény határozza meg. Az állam, illetve az országos nemzetiségi önkormányzat által alapított felsőoktatási intézmény költségvetési szervként működik. Az állam nevében a fenntartói jogokat az oktatásért felelős miniszter gyakorolja, azonban a külön törvény alapján működő Nemzeti Közszolgálati Egyetem esetében a fenntartói jogokat a külön törvény szerint létrehozott fenntartói testület gyakorolja.

A felsőoktatási intézmény létesítéséhez az Országgyűlés által adott **állami elismerés** szükséges, amelyet a felsőoktatási törvény mellékletében történő felsorolással ad meg a parlament. Állami elismerést az a felsőoktatási intézmény kaphat, amelyik rendelkezik a feladatai ellátásához szükséges feltételekkel, és legalább két képzési, illetve tudományterületen legalább négy szakon alapképzést, alap- és mesterképzést, alap-, valamint mester- és doktori képzést, illetve mester- és doktori képzést jogosult folytatni.

A felsőoktatási intézmény működéséhez az állami elismerésen túl **működési engedély** is szükséges, amely akkor adható meg, ha a felsőoktatási intézmény rendelkezik állandó székhellyel, továbbá állandó oktatói, kutatói karral. A feltételek rendelkezésre állását a fenntartónak kell igazolnia és azt az Oktatási Hivatal legalább öt évente felülvizsgálja. A felsőoktatási intézmény jogi személynek minősül.

c. A felsőoktatási intézmény jogállása

Felsőoktatási intézmény egyetem vagy főiskola lehet. **Egyetem** az a felsőoktatási intézmény, amely legalább két képzési területen jogosult mesterképzésre, valamint minimum két tudományterületen doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére, továbbá az oktatóinak, kutatóinak legalább ötven százaléka tudományos fokozattal rendelkezik, illetve legalább három egyetemi karral, mindemellett tudományos diákköröket működtet, és az általa indított szakok egy részén képzéseit képes idegen nyelven folytatni.

A **főiskola** az egyetem karaként is működtethető. Feltétel, hogy az oktatóinak, kutatóinak legalább harmada tudományos fokozattal rendelkezzen, és tudományos diákköröket működtessen.

A Kormány nemzetstratégiai célok megvalósítása érdekében, felsőoktatási intézményt **kiemelt felsőoktatási intézménnyé** minősíthet, illetve a kiemelkedő színvonalú képzést nyújtó, a tudományos életben elismert egyetem, vagy egyetemi kar „**kutató**” minősítést kaphat. Ezen intézményeket a miniszter támogatásban részesítheti.

Az intézmény vezetőtestülete a **szenátus**, amelynek elnöke a rektor. A szenátust illetik meg a felsőoktatási intézmény Alaptörvényben rögzített jogosultságai, így meghatározza a felsőoktatási intézmény képzési és kutatási feladatait, és ellenőrzi azok végrehajtását; elfogadja az intézményfejlesztési tervet, véleményezi a rektori pályázatokat, és elfogadja az intézményi szabályzatokat valamint a költségvetést. A felsőoktatási intézmény a **működésére és szervezetére vonatkozó rendelkezéseket** maga határozhatja meg.

A szenátus összetételét maga az intézmény határozhatja meg törvényi szabályok keretei között.

A felsőoktatási intézmény egyszemélyi felelős vezetője és képviselője a **rektor**, aki eljár és dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket jogszabály, a szervezeti és működési szabályzat, a kollektív szerződés nem utal más személy vagy testület hatáskörébe. A rektor felelős a felsőoktatási intézmény szakszerű és törvényes működéséért, gyakorolja a munkáltatói jogokat.

A felsőoktatási intézményben a szervezeti és működési szabályzatában meghatározottak szerint **gazdasági tanács** működtethető.

d. A képzés rendszere

A felsőoktatásban három, egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szintet biztosító képzési ciklus létezik, amelyek az alábbiak:

- az alapképzés,
- a mesterképzés,
- a doktori képzés.

Az alap- és mesterképzést egymásra épülő ciklusokban, osztott képzésként, vagy jogszabályban meghatározott esetben osztatlan képzésként (például jogász vagy orvos) lehet megszervezni. A ciklusokra bontott, osztott és az osztatlan képzések szerkezetét a Kormány határozza meg. A felsőoktatás keretében felsőfokú végzettségi szintet nem biztosító képzésként szervezhető továbbá felsőoktatási szakképzés és szakirányú továbbképzés.

Az **alapképzésben** alapfokozat (baccalaureus, bachelor) és szakképzettség szerezhető. Az alapfokozat az első felsőfokú végzettségi szint, amely feljogosít a mesterképzés megkezdésére. A képzési és kimeneti követelmények határozzák meg, hogy milyen szakképzettséget lehet szerezni az alapképzésben. A képzési idő legalább hat, legfeljebb nyolc félév. A **mesterképzésben** mesterfokozat (magister, master) és szakképzettség szerezhető. A mesterfokozat a második felsőfokú végzettségi szint. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.

Az **osztatlan képzésben** képzési idő legalább tíz és legfeljebb tizenkét félév.

A **szakirányú továbbképzésben** az alap- vagy a mesterfokozatot követően további szakirányú szakképzettség szerezhető. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.

A képzési program része a **doktori képzés**, amely a mesterfokozat megszerzését követő képzésben a doktori fokozat megszerzésére készít fel. A képzési idő hat félév. Doktori képzésre az a felsőoktatási intézmény szerezhet jogosultságot, amelyben mesterképzés folyik az adott tudományterületen.

e. A hallgatói jogviszony

Hallgatói jogviszonyt magyar állampolgár és nem magyar állampolgár egyaránt **létesíthet**, de állami ösztöndíjas képzésre csak magyar állampolgár iratkozhat be.

A hallgatói jogviszony a felvételtől vagy az átvételtől szóló döntés alapján, a beiratkozással jön létre. A felsőoktatási szakképzésre történő **felvétel feltétele** az érettségi vizsga sikeres teljesítése, míg az alapképzés és osztatlan képzés

esetén az érettségi vizsga sikeres teljesítése, meghatározott szintű nyelvtudás, valamint egyes esetekben egészségügyi -, szakmai -, pályaképesítési vizsgálat az előírt követelmény.

A **költségviselés formája** szerint a felsőoktatási képzésben részt vevő lehet magyar állami ösztöndíjas hallgató, részösztöndíjjal támogatott és önköltséges hallgató. A miniszter évente határozattal állapítja meg, hogy mely képzésen vehető igénybe magyar állami ösztöndíj. A magyar állami ösztöndíjas hallgató köteles arra, hogy az oklevelet a képzési és kimeneti követelményekben meghatározott tanulmányi idő alatt, de legfeljebb annak másfélszeresén belül megszerezze és az oklevél megszerzését követő húsz éven belül az általa állami ösztöndíjjal folytatott tanulmányok idejével megegyező időtartamban hazai jogviszonyt létesítsen. A feltételek nem teljesülése esetén az állami ösztöndíjat vissza kell fizetni.

A felsőoktatási intézményekben a hallgatói érdekek képviselésére **hallgatói önkormányzat** működik. A hallgatói önkormányzatnak minden hallgató tagja, választó és választható. A hallgatói önkormányzat működésének rendjét az alapszabálya határozza meg, amelyet a szenátusnak kell jóváhagynia.

A hallgatói önkormányzat egyetértési jogot gyakorol a szervezeti és működési szabályzat egyes olyan kérdései elfogadásakor és módosításakor, mint a térítési és juttatási szabályzat, az oktatói munka hallgatói véleményezésének rendje, a tanulmányi és vizsgaszabályzat. A hallgatói önkormányzat ezen kívül véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet a felsőoktatási intézmény működésével és a hallgatókkal kapcsolatos valamennyi kérdésben.

f. A felsőoktatás szervezésében és irányításában résztvevő szervek

- Az **országgyűlés** két fő hatáskört gyakorol a felsőoktatással kapcsolatban. Az egyik a már említett állami elismerés, a másik a felsőoktatást érintő törvények megalkotása. Ez utóbbiak közé tartozik elsősorban a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény, de jelentősen kihat a felsőoktatásra az éves költségvetési törvény, valamint a felsőoktatásban dolgozók jogi szabályozását tekintve a közalkalmazotti törvény és a munka törvénykönyve.
- A **köztársasági elnök** elsősorban kinevezési jogot gyakorol a felsőoktatás vonatkozásában, így kinevezi a miniszter javaslatára az egyetemi tanárokat és az egyetemek rektorait.
- A **kormány** meghatározza a felsőoktatási kormányzati politikát, hatáskörébe tartozik a stratégiaalkotás, valamint a jogalkotás, amelyek körébe a felsőoktatási törvény által adott felhatalmazás folytán megalkotandó végrehajtási rendeletek tartoznak. A kormány szervezetalakítási joga is érinti a területet, ugyanis a kormány hozza létre az olyan felsőoktatás igazgatásában résztvevő szerveket, mint az Oktatási Hivatal. A kormányfő kinevezési jogkörrel rendelkezik a főiskolai tanárok, főiskolai igazgatók vonatkozásában és szintén a miniszterelnök bízta meg a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság elnökét.

- A miniszter

Az oktatásért felelős miniszter végzi az ágazati jogalkotáson túl a felsőoktatás ágazati irányítását, amelynek keretében felsőoktatás-szervezési és felsőoktatás fejlesztési feladatokat lát el.

A miniszter a **felsőoktatás-szervezése** körében működteti a Felsőoktatás Információs Rendszerét, az Oktatási Hivatalt, a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséért felelős szervet, és az Oktatási Jogok Biztosának Hivatalát, továbbá meghatározza a pedagógusképzés irányait, megküldi a miniszterelnöknek és a köztársasági elnöknek a személyi javaslatokat.

A miniszter **felsőoktatás-fejlesztéssel kapcsolatos feladatai** körébe tartozik a felsőoktatás rendszere fejlesztési terveinek elkészíttetése, a képzési, oktatási problémák vizsgálata. Ugyanakkor kötelessége a felsőoktatásban folyó kutatásokhoz szükséges szervezeti és anyagi feltételek biztosítása, új képzési, oktatási módszerek, az intézményi hálózatfejlesztések támogatása, a képzési szakok szerkezetének felülvizsgálata, továbbá a felsőoktatás és a gazdaság kapcsolatának legalább háromévenkénti értékelése.

Törvényességi ellenőrzést gyakorol a nem állami felsőoktatási intézmények fenntartói tevékenysége felett. Szabálytalanság észlelése esetén felhívja a fenntartó figyelmét, hogy fenntartási kötelezettségének tegyen eleget. Ha a fenntartó a megadott határidőn belül nem intézkedik, a miniszter a kötelezettség megállapítása érdekében bírósághoz fordulhat.

A törvényességi ellenőrzés kiterjed a Magyarország területén folytatott valamennyi felsőoktatási tevékenységre. Az ellenőrzésben miniszteri döntés alapján az Oktatási Hivatal közreműködik, mint központi hivatal.

Ha a miniszter felhívása nem vezetett eredményre, akkor felfüggesztheti a felsőoktatási intézmény vizsgaszervezési jogát, és a felfüggesztéssel egyidejűleg kezdeményeznie kell a bíróságnál a fenntartó mulasztásának megállapítását. Ilyen esetben a miniszter döntésének ki kell terjednie az érintett hallgatók tanulmányainak folytatásával, vizsgáival kapcsolatos kérdésekre.

Az engedély nélküli felsőoktatási tevékenységet folytatókat a miniszter e tevékenységtől eltiltja és pénzbírsággal sújthatja, amelynek mértéke a teljes munkaidőre megállapított kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) ötszörösétől a minimálbér kétszázötvenszereséig terjedhet.

- A **Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság** (MAB) a felsőoktatásban folyó képzés, tudományos kutatás, művészeti alkotótevékenység minőségének és a felsőoktatási intézmény belső minőségbiztosítási rendszere működésének külső értékelésére létrehozott, független országos szakértői testület.

A MAB-nak tizennyolc delegált tagja van, de nem lehet tag, aki a Felsőoktatási Tervezési Testület tagja, rektor vagy kormánytisztviselő. A MAB elnökének személyére a bizottság tagjai közül a miniszter és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke tesz egyeztetett javaslatot. Az elnököt a miniszterelnök nevezi ki. A delegált tagokat a miniszterelnök bízza meg. A MAB tevékenysége fölött a miniszter törvényességi ellenőrzést gyakorol.

- A **Magyar Rektori Konferencia** szakmai konzultatív testület, amely a felsőoktatási intézmények képviselőire, érdekeinek védelmére jogosult. A Magyar Rektori Konferencia tagjai a felsőoktatási intézmények rektorai.

- Az **Országos Doktori Tanács** a felsőoktatási intézmények doktori tanácsai elnökeiből álló testület, amely állást foglal a doktori képzéssel, fokozatadással kapcsolatos kérdésekben.

g. A fenntartói irányítás tartalma

A fenntartói irányítást a fenntartó gyakorolja. **Fenntartó** az, aki a törvényben meghatározottaknak megfelelően a felsőoktatási intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik.

A fenntartó **legfontosabb jogai** az alábbiak:

- a) kiadja, illetve módosítja a felsőoktatási intézmény alapító okiratát;
- b) közli a felsőoktatási intézmény költségvetésének kereteit és értékeli az éves beszámolóját,
- c) megvizsgálja a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatát, az intézményfejlesztési tervét, és a költségvetését;
- d) ellenőrzi a gazdálkodását, működésének törvényességét, hatékonyságát és a szakmai munka eredményességét;
- e) kezdeményezi a rektor megbízását és felmentését, továbbá gyakorolja felette a munkáltatói jogokat.

Amennyiben az ellenőrzése eredményeképpen jogszabálysértő döntést észlel, felhívja a felsőoktatási intézmény vezetőjét a jogszabálysértő döntés orvoslására vagy a szükséges intézkedés meghozatalára. A felsőoktatási intézmény a fenntartó felhívásának, kifogásának köteles eleget tenni. A felsőoktatási intézmény kifogásolt intézkedése, döntése nem hajtható végre.

A fenntartói irányítás **nem sértheti a felsőoktatási intézmény önállóságát**. A felsőoktatási intézmény szenátusának döntése alapján a rektor a fenntartói intézkedéssel szemben a közléstől számított harminc napon belül bírósági eljárást kezdeményezhet.

Önellenőrző kérdések:

1. Milyen fontosabb feltételei vannak a felsőoktatási intézmény működésének?

Állami elismerés és működési engedély

2. Milyen képzési ciklusok vannak a felsőoktatásban?

alapképzés, mesterképzés, (osztatlan képzés) és doktori képzés

3. Milyen jogokat gyakorol az országgyűlés a felsőoktatási intézményekkel kapcsolatban?

országgyűlés két fő hatáskört gyakorol a felsőoktatással kapcsolatban. Az egyik az állami elismerés, a másik a felsőoktatást érintő törvények megalkotása. Ez utóbbiak közé tartozik elsősorban a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény, de jelentősen kihat a felsőoktatásra az éves költségvetési törvény, valamint a felsőoktatásban dolgozók jogi szabályozást tekintve a közalkalmazotti törvény és a munka törvénykönyve.

4. Mely intézmények fölött gyakorol a miniszter törvényességi ellenőrzést?

A nem állami fenntartású felsőoktatási intézmények és a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság felett

5. Melyek a fenntartói jogok?

A fenntartó legfontosabb jogai közé tartozik, hogy kiadja, illetve módosítja az állami felsőoktatási intézmény alapító okiratát, közli a felsőoktatási intézmény költségvetésének kereteit és értékeli az éves beszámolóját, megvizsgálja a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatát, az intézményfejlesztési tervét, és a költségvetését, ellenőrzi a gazdálkodását, működésének törvényességét, hatékonyságát és a szakmai munka eredményességét, és kezdeményezi a rektor megbízását és felmentését, továbbá gyakorolja felette a munkáltatói jogokat.

Fogalomtár:

Tankötelezettség:

Az oktatásban való részvétel előírását biztosító kötelezettség, amely abban évben kezdődik, amelyben a gyermek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, és amelynek felső korhatára tizenhat év.

Óvoda:

A gyermeket hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig nevelő intézmény.

Általános iskola:

Olyan köznevelési intézmény, amely az alapfokú nevelés-oktatást végez nyolc évfolyamon országosan egységes követelmények szerint, felkészít a középfokú iskolai továbbtanulásra

Fenntartó:

Az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a köznevelési feladat ellátására való jogosultságot megszerezte vagy azzal rendelkezik, és a köznevelési intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik.

Felsőoktatási intézmény:

Az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység, mint alaptevékenység folytatására létesített szervezet.

Felhasznált irodalom:

ÁRVA Zsuzsanna: *Köznevelés-közoktatás szakigazgatási alapjai*. In *Közigazgatási jog, Különös rész*. Budapest, Complex, 2013

FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog: különös rész*. Budapest, Osiris, 2011

FICZERE Lajos – FORGÁCS Imre (szerk.): *Közigazgatási jog Különös Rész*. Budapest, Osiris, 2006

FELKAI László: *Eötvös József közoktatásügyi tevékenysége*. Budapest, Akadémiai, 1979.

FRIML Aladár: *Az 1777-iki Ratio Educationis*. Budapest, Kath. Középiskolai Tanegyesület, 1913

HALÁSZ Gábor: *Az oktatási rendszer*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2001.

ISTENES Mónika – PÉCELI Melinda: Tankötelezettségi korhatárok nemzetközi összehasonlításban. *Iskolakultúra*, 2010/4. 3-22.

KELEMEN Elemér – SETÉNYI János: *Az oktatási törvénykezés változásai – Hazai és nemzetközi áttekintés*. Budapest, Fővárosi Pedagógiai Intézet, 1994.

MÉSZÁROS István: *Ratio Educationis*. Budapest, Akadémiai, 1981.

SZENTPÉTERI István: *Az oktatásirányítás és igazgatás rendszerszemléletű analízise*. Budapest, OM Vezetőképző és Továbbképző Intézet, 1978

NAGY Marianna: *Felsőoktatási igazgatás*. In *Közigazgatási jog, Különös rész*. Budapest, Complex, 2013

SZÜDI János (szerk.): *Az oktatás nagy kézikönyve*. Budapest, Complex, 2007

Szüdi János: Merre tovább az oktatási reformmal? *Közigazgatási Szemle* 1/2007. 59-68.

Szüdi János: *Szakszereűség és hatékonyság a közoktatásban*. Budapest, Complex, 2008

VEREBÉLYI Imre: *A közoktatási igazgatás központi irányítása*. Budapest, MTA, 1978